

Natsommerfuglesamlernes demografi

Michael Kavin

Michael Kavin, Klokkens Kvarter 53, DK-5220 Odense SØ,
e-mail: michaelkavin@hotmail.com

Fra begyndelsen bestod medlemmerne af de danske entomologiske foreninger primært af videnskabsfolk og traditionelle samlere, altså personer der gennem indsamling af biologisk materiale i naturen opbyggede egne samlinger. Det var altså en blanding af amatører og videnskab, som tilsammen fik etableret en basal viden om arterne og deres faunistik.

I dag er medlemsskaren mere blandet. Efterhånden er tilkommet en gruppe, der vel bedst kan betegnes som alment naturhistorisk interesserede med særlig forkærlighed for insekter. Beslægtet hermed er gruppen af passive samlere. Det kan være tidligere aktive samlere, som af forskellige årsager har måttet lægge samleriet på hylden eller det kan være folk, hvis samlergen pt. hviler indtil der bliver bedre tid.

Mest bemærkelsesværdigt er en efterhånden ret stor og voksende gruppe af meget vidende og dygtige fotografer, som bidrager betydeligt med viden om arter inden for grupper som dagsommerfugle, græshopper, tæger, guldsmede og andre dagaktive insekter. De samler på billeder og ikke biologisk materiale.

Men for en række insektgruppers vedkommende er indsamling af biologisk materiale stadig en forudsætning for at fastholde og udbygge vores viden om arterne, deres faunistik og udviklingsdynamik.

Denne artikel fokuserer på en enkelt type af samlere, nemlig natsommerfuglesamlere og deres demografi, nærmere bestemt bestandsudviklingen og udviklingen i alders-/anciennitetsstrukturen.

Bestandsudviklingen

Udgangspunktet for vurderingen af bestandsudviklingen er de årlige fundlister for storsommerfugle for perioden 1961-2010. Da småsommerfuglesamlere også i vidt omfang indsamler og indberetter storsommerfugle er denne gruppe også i store træk omfattet.

Jeg har år for år noteret de navne, der fremgår af fundlisterne hvad angår nataktive arter. Da mit sigte har været at få et indtryk af kernetropperne i indberetningssystemet, altså de egentlige aktive samlere, der bidrager til langt hovedmængden af informationen, har jeg valgt at opstille et krav om, at en person for at være en del af denne gruppe skal være nævnt i minimum 3 forskellige år.

Dette krav fører ikke til udelukkelse af ret mange personer, men sikrer, at fokus fastholdes på den aktive samler. Ud fra egne erfaringer skal der ikke ret meget indsamling til, for at man kan leve op til dette krav, så det er ikke min vurdering, at aktive samlere i væsentlig grad overses ved at indføre kravet.

Men der er en række forhold som betyder, at den resulterende nettogrupper størrelse er undervurderet – og jo mere jo længere tid man går tilbage i materialet.

Det skyldes forskellige ting:

Fra og med 1974 etableredes macrosudvalget på tværs af de entomologiske foreninger. Det betød en opprioritering og dermed intensivering i det faunistiske arbejde, som havde som virkning at relativt flere personer bliver synlige i fundlisterne.

I perioden 1974 til 1991 blev fundlistearbejdet mere og mere intensiveret og i 1991 kom så den første vejledning til fundlisteindberetningerne. Det betød at man nu kunne få et klart bud på, hvad der var relevant at indberette. Et tiltag som udover den øgede intensivering i årene forud også tenderede mod at få flere af de allerede da eksisterende samlere med på vognen.

Samme år (1991) indførtes så fældetilladelsesordningen, som indebærer indberetningspligt for en række arter (300 arts listen) som betingelse for tilladelse. Også dette tenderer mod at flere navne kommer til at fremgå af fundlisterne.

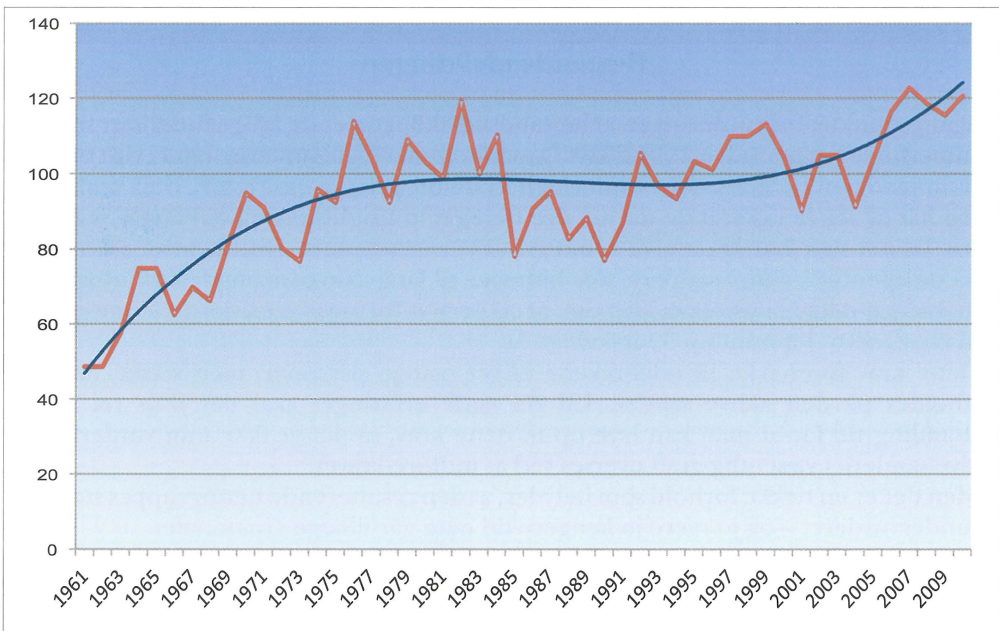
Fra og med 1998 nævnes så systematisk alle, der har bidraget med oplysninger til fundlistearbejdet, uanset om de så senere er nævnt i forbindelse med enkeltarter eller ej. Det er en teknisk foranstaltning, som helt automatisk bevirker, at flere personer registreres. Stikprøver fra tidligere år viser således, at hvis man i stedet for selve fundlisterne tager udgangspunkt i fundlisteindberetningerne, så øges antallet af navne en del.

Endelig etableredes så i 2005 Lepidopterologisk Forenings online database Bugbase, som gjorde det hele meget lettere og som sandsynligvis også har medvirket til at øge antallet af indberettere.

Alt i alt har ovennævnte udviklingstræk – givetvis sammen med andre parametre – bevirket, at en stadig stigende andel af den til enhver tid eksisterende bestand af aktive samlere efterhånden deltager i/er synlige i det faunistiske arbejde.

For at tage højde for denne fremadskidende større synlighed har jeg som en simpel korrektionsmekanisme valgt at lægge 5% til for hvert 10-år bagud. Det er ikke særligt begrundet størrelse, men den afspejler dog ovennævnte overvejelser samt de få stikprøver jeg har foretaget i form af sammenligninger mellem fundlister og fundlisteindberetninger for de samme år.

Det samlede resultat af disse manøvrer fremgår af figur 1, der viser bestandsudviklingen i perioden 1961-2010.

Figur 1: Udviklingen i antallet af aktive natsommerfuglesamlere 1961-2010

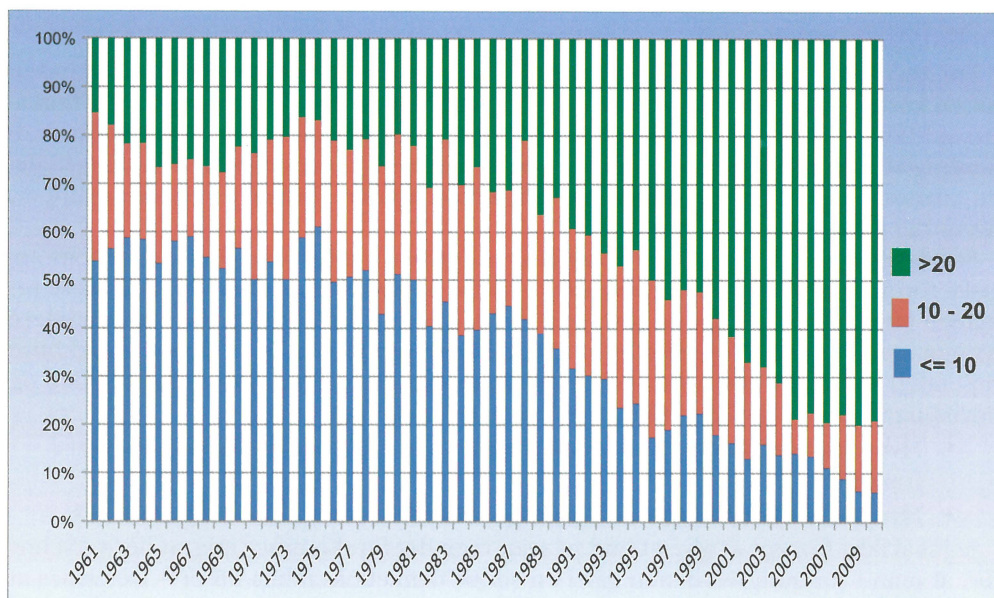
Figuren viser med forbehold for den valgte korrektionsmekanisme, at der i perioden 1961-1980 var en kraftig tilgang af nye samlere, hvorefter niveauet lå ret stabilt frem til omkring 2000, hvor der igen konstateres en lille stigning. Samlet set en forøgelse fra ca. 50 aktive samlere i 1960 til ca. 120 i 2010.

Mærkeligt er det hul, som optræder i perioden 1985-1991. Det er et fænomen, som jeg også har konstateret i andre sammenhænge og har så vidt jeg kan vurdere to årsager. Den primære årsag er sandsynligvis, at der efter nogle fede år med overordentligt mange trækdyr og «sjældne» arter kom en række magre år, hvor der var så lidt interessant at indberette, at det gav sig udslag i færre input til fundlisterne. En supplerende forklaring kan være, at den interne debat om giftfælder i denne periode var blevet så ophedet, at flere øjensynligt valgte at stå uden for det faunistiske arbejde i enkelte år. Debatten faldt til ro efter introduktionen af fældetilladelses ordningen i 1991.

Men i 2010 er antallet af aktive natsommerfuglesamlere altså på i størrelsesordenen 120 personer, svarende til ca. 22 % af alle unikke danske medlemmer af de 6 danske entomologiske foreninger (ca. 550 personer når medlemskab af 2 eller flere foreninger fraregnes). Hvis vi hopper lidt uden for konteksten og medtager aktive samlere inden for andre insektgrupper, så er det min vurdering at vi næppe kommer op på mere end i alt ca. 160-170 personer, svarende til ca. 31 % af alle medlemmer – altså under 1/3 af alle medlemmer.

De aktive samlere er dermed blevet en – om end stor – minoritetsgruppe i foreningerne, dog med stor forskel fra forening til forening.

Dette til trods har der altså aldrig været flere aktive samlere til at bidrage til vores viden om faunaen og dens udvikling, men hvordan ser det ud fremadrettet?

Figur 2: Udviklingen i natsommerfuglesamlernes anciennitet 1961-2010.

Udviklingen i anciennitetsstrukturen

Udgangspunktet for denne del af analysen er den tidligere nævnte nettogruppe af aktive natsommerfuglesamlere før korrektion, idet jeg antager, at anciennitetsstrukturen for nettogruppen og for det tilføjede korrektiv er den samme.

Afsnittet skulle ideelt set handle om aldersstrukturen. Nu ved jeg imidlertid ikke hvor gamle folk er, men de årlige fundlister i sig selv suppleret med en gennemgang af div. tilgængelig litteratur mv. giver mulighed for et skøn over hvornår de forskellige personers navne første gang optræder. Dermed opnås et rimeligt indtryk af om ikke alder så dog de enkelte personers anciennitet som samlere.

Under hensyn til metodens usikkerhed har jeg valgt at arbejde med tre brede anciennitets-kategorier: ≤ 10 år, 10-20 år og over 20 år. Resultatet fremgår af figur 2.

Selv om metoden teoretisk set undervurderer kategorien ≤ 10 år, fordi man af naturlige årsager endnu ikke har kunnet opnå at optræde på fundlisterne i tre forskellige år, så er tendensen dog stadig klar: Vi har i dag et *meget* erfarent observatørkorps af aktive samlere. Gruppen af personer med over 20 års anciennitet tællere mange med 40 år eller mere på bagen, og enkelte (ikke så få endda) med 50, 60 og sågar over 60 års erfaring. Puklen af efterlønnere og folkepensionister fra den store gruppe af nytilkomne i peioden 1960-1980 gør sig meget kraftigt gældende.

Til gengæld kommer der ikke i videre omfang nye kræfter til (bemærk dog at de svindende blå søjleafsnit er faldende procentdele af et stigende totaltal, jf. figur 1). Med den nuværende udvikling svarer det aktuelt til en tilgang på i størrelsesordenen 1 ny aktiv samler pr. år, og tendensen er faldende. Den viste kurve nærmer sig med andre ord sidste salgsdato, og effekten vil blandt andet være, at kurven i figur 1 inden for en relativt kort årrække vil knække og dykke væsentligt i takt med, at dødsfald og almindelige aldersskavanker, som forhindrer indsamlingsaktivitet, tager sin told.

Og hvad så?

Ovenstående udvikling har i hvert fald to implikationer:

For det første betyder det, at hvis der ikke pludselig sker noget uventet, så vil det inden for en kortere årrække blive problematisk at fastholde en rimelig kortlægning af faunans udvikling – altså vil vores viden om en række insektgrupper som forudsætter indsamling af biologisk materiale svækkes ganske betydeligt (ovenstående udviklingsbillede vurderes også at være dækkende for aktive samlere inden for andre grupper, herunder ikke mindst billerne).

For det andet vil det betyde, at sammensætningen af medlemskredsen i de entomologiske foreninger vil ændre sig væsentligt – ja for nogle foreninger vil der ikke være ret mange medlemmer tilbage at gøre godt med. Allerede i dag udgør de aktive samlere næppe mere end en lille tredjedel af alle medlemmer. Fremover vil denne andel blive væsentligt mindre. I dag fylder netop de aktive samlere meget i foreningsarbejdet, og udviklingen giver anledning til i hvert fald to centrale spørgsmål:

- Hvordan fastholder vi interessen for og vores viden om de danske insekter i fremtiden?
- Hvem ønsker foreningerne egentligt at være foreninger for fremadrettet?

Jeg skal ikke forsøge at give et bud på svar, men det forekommer mig, at der er behov for, at man i foreningsverdenen går i en seriøs tænkeboks mens tid er – Der synes at være brug for et nyt projekt, men hvilket?